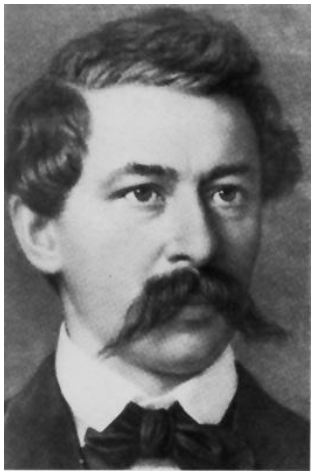

Illés György

Nagykőrösi tavasz

Arany János

A borostás állú, piros orrú, ragyás kis pedellus kinyitotta a kollégium vastag kapuját.

– Ni, a tanyasiak ma az elsők! – morogta barátságosan.

– Jó reggelt, Héfaisztosz bácsi! – köszöntek kórusban a fiúk, mert a pedellus nemcsak csúnya volt, hanem sánta is, mint a görög isten.

Az első diákok, akik ott álldogáltak a kapunál, egyszerre tódultak be, a későbbiek egyenként érkeztek. Csípett a márciusi szél, mely ilyenkor felveri a homokot, s óriás függönyként végighúzza az Alföldön. Kipirul attól minden arc. A formás kis csizmák vígan kopognak a százféle, lapos, szürke kövön, amivel a folyosó ki van rakva.

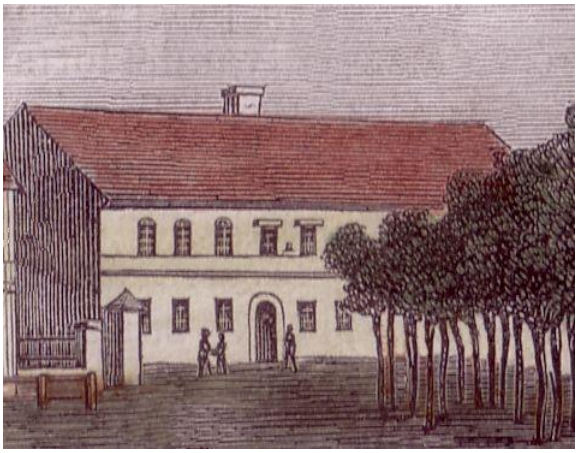

A NAGYKÖRÖSI REFORMÁTUS EGYHÁZ INTERNÁTUSA

– Aztán takarékoskodjanak avval a fával, mert fogytán van már! – kiáltott a kis emberke, s felhúzta gubancos szemöldökét. Nevetni való volt.

– Csakis, csakis! – hangzott válaszképpen kórusban.

– Aztán miféle kálomista szent napja van máma, hogy mind feketében gyünnek! – dünnyögött továbbőgyelegve a kapu körül.

– Szent Héfaisztosz napja! – csengett vissza a kórus, s mindjárt szaporább csizmakopogás hallatszott, végül baloldalt éles csattanással bezárult a szélső tanteremajtó.

– Az ötödik osztály, na persze! – dörmögte a pedellus, aki már elbicegett volna a csúfolódók után, de eszébe jutott, hogy nem hagyhatja el posztját, hát továbbra is csak áll-

dogált a bejáratnál. Majd leragadt a szeme, olyan álmos volt. Hajnalban kelt, végigtakarított a feleségével, befűtött a nyolc terembe, az igazgatói irodába, s a tanári szobába, aztán odadőlt a kapufához, s fél nyolcra ráhullt az álmosság, mint egy sűrű fátyol. Keserű szavakat motyogott maga elé, akár a szembejövő tanár urak, akiknek harsányan köszönt, s akik ugyanarra gondoltak, mint a szegény szolga. Hogy a kenyér ára három forint, s tizennégy forintos fával tüzelnek. Gebedjen meg az osztrák miniszter, aki ezt a világot kitalálta. A kollégium tanácsa havi ötven forintot fizet a tíz tanárnak fejenként, s neki, a pedellusnak, huszonhármat. Uramisten, hogyan lehet ebből megélni családostul! S ezek a diákok még tetejébe csúfolják az embert, kínozzák, amikor aludni szeretne. Ásított, aztán megrázkódott, s a kis harang fanyeléhez nyúlt. Meg kell húni, nemsokára nyolc óra. De még egyszer kinézett az utcára. Szürke port kavart a szél, de a kollégium előtti eperfagallyakon már ott csillogott a tavaszi napfény.

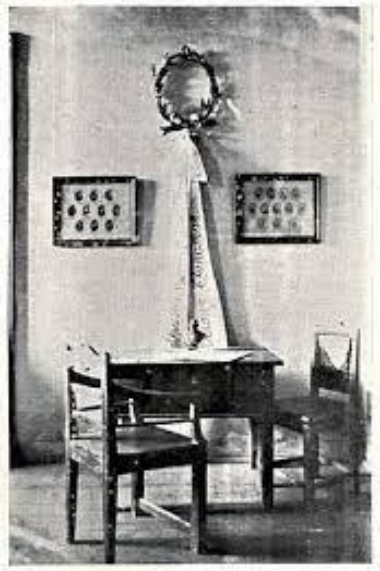
A szomszéd házból éppen akkor lépett ki Arany János tanár úr, az ötödik osztály főnöke. Takaros kis ember, gondosan pödört magyar bajusz, ránctalan, tiszta ruha, fényes csizmák. Ennek a tanárnak van a legnagyobb tekintélye, pedig hangos szavát még senki nem hallotta. Mellette két fiú lépked: Hajnal Ábel, Aranyék kosztos fia, aki hatodikos nagydiák, s a tanár úr kisfia, a negyedikes, akit úgy hívnak a kollégiumban, hogy „Laci te, jer ide”.

ARANY JÁNOS LAKÁSA NAGY-KŐRÖSÖN.

– Jó reggelt adjon isten!

– Jó reggelt, Gergely! – mondja csendesen Arany János.

Egy perc, a sánta Gergely meghúzza a harangot, bezárja a kaputt. Zörögjhet most, aki késik. Ó, ez az Arany János tanár úr! Azt mondják, Petőfi barátja volt, s a forradalom alatt Kossuth néplapját csinálta. Nyugalmas, óvatos ember, aki a világ árjától el nem ragadtatja magát, kerüli a politikát, összehúzódik minden fuvallatra. Rendes ember, akár a lakása. Nincs olyan rend senkinél Nagykőrösön, mint ennél a kis embernél. A gesztenyeszín almáriumon úgy folyik szét a napsugár, hogy porszemet se talál. A tanár úr, ahogy hazaér, hosszú házikabátba bújik, kék bojtos veres sipkát nyom a fejére, meggyújtja selmeci kőpipáját, odaül az asztalhoz, olvas-ír napestig. Egymás után jelennek meg költeményei. Olvasnak pesti lapot a körösiek, tudják. A diákhad lábujjhegyen jár-kel ablaka alatt. Dehogyis cserdítené meg a karikását egy is a kis vadak közül ezen a vidéken. Jó csend van ma, puha és mély, nagyon mély csend.

ARANY JÁNOS NAGYKŐRÖSI DOLGOZÓSZOBÁJA
ARANY-SZOBÁNKBAN

Ezalatt Arany tanár úr szeme végigfutott az osztályon. Szeretett szótlan tekintettel a szemükbe nézni. Odahaza van a világ legszebb szempárja, abban gyönyörködik a költő áhítattal: kislányának, Juliskának kék szemébe. Olyan ez a lányszem, mint a nyíló ég ilyenkor, kora tavasszal. S milyen művelt ez a csepp teremtés! Elbeszélgethet vele irodalmi dolgokról, akárcsak egy írótársával.

De mi ez? Miért fészkelődnek a fiúk? Beírja az osztálynaplóba a dátumot: 1857. március 15, aztán aláírja a nevét. Most meg a fiúkon van a sor, hogy csodálkozzanak. Mert a dátumtól a tanár úr elpirult. Már tudják egymás titkát. Mind tudják a padban ülők, mire gondol a katedrán ülő férfi ezen a napon. Várják, lesz-e feleltetés. Mert ha Arany tanár úr ma nem feleltet, együtt ünnepel a diákjaival. Harmincöt forró tekintet szegeződik a költőre. Arany János nem használ nagy szavakat. Lassan végigjár a szeme néhány arcon, aztán csak ennyit mond:

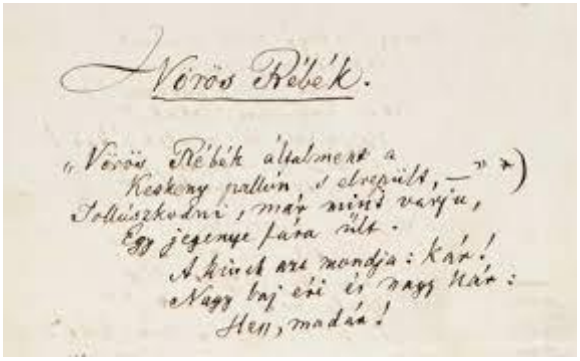

– Ha szívvel is érzik, hogy ma ne kérdezzem a leckét, akkor megyünk tovább.

– Éljen a tanár úr! – hangzik a válasz illedelmesen.

– Csendet kérek! – sóhajtja a tanár.

Harmincöt kéz felemeli írószerszámát, hogy jegyezze az előadást.

Vörös Rébék.

„Vörös Rébék általment a
Keskeny pallón, s elvesült, —"*)
Sollászkodni, még mind vanyu,
Egy jegenye fara ült.
A kiscet azt mondja: kár!
Nagy baj ezt is nagy kár:
Hess, madár!

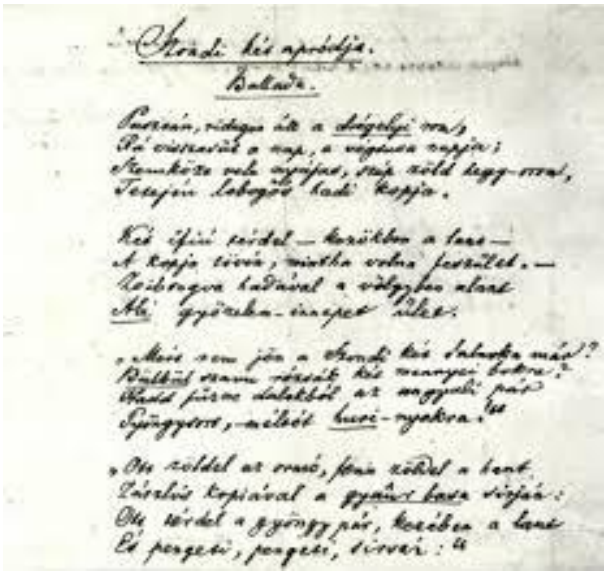
– A költészetről beszéltünk legutóbb – kezdte Arany János. – Van költészetünk, mert megállja a helyét Európa bármely népének költészete mellett. Nemcsak az, amit költőink írtak, hanem az is, amit maga a nép költött, a kevéssé ismert magyar líra. A ritmus, mely a mi népdalainkban érezhető: az igazi magyar ritmus, a népileg nemzeti ritmus, melyet műköltészetünkben tovább fejteni tartozunk.

A folyosón e pillanatban a deres arcú, bolygó szemű Fitos tanár úr futott végig, akár egy diák. Szinte berontott az igazgatóhoz:

– Itt a pesti tanhatóság, direktor uram, itt a Mikulás! – lihegte a jó öreg vészes szemforgatással. – Ott állok az ablaknál, kérlek alássan, fél szemmel kinézek, s hát látom, hintó áll meg a kollégium előtt, s kilép Mikulás Dániel, a pesti tanfelügyelő. Az a szűkeszű Gergely álltában elaludt a csengő mellett.

Valóban, Mikulás, a hírhedt Bach-huszár, dohányszín új bécsi ruhájában, illatosan, divatos, csikorgó sárga cipőjében máris ott lejt a folyosón.

Mi történt? Vizsgálat, feljelentés? A behódolt tanfelügyelő udvariasan mosolyog, kéreti Arany János tanár urat. Gergely bácsi egész hivatali súlyával siet az ötödik osztályba. Aztán tanár és diák mind egyformán lesi, mi lesz Arannyal. Fél óra múlva szétszalad a hír a nagykőrösi kollégiumban: az ifjú császár Magyarországra látogat, s Mikulás Dániel a fővárosi hatóság nevében felkérte Arany Jánost, írjon üdvözlő költeményt I. Ferenc Józsefhez, köszöntse az ország nevében az uralkodót, aki eljön, hogy megtekintse a magyar tartományt. Arany azonban tiszteletteljesen visszautasította a kérést. Hivatkozott betegségére, egész nap zúg a

Ferd. kis apródja.
Ballada.

Sugárán, vidám út a dolgoló napnak,
Pá csinálni a nap, a vigasza napja;
Szemközt vele napjával, más szőke nagy-orral,
Tengeren lebegő hadi koppja.

Kis ifjú szólal — keserűbben a hang —
A koppja tövén; mintha volna fenyület. —
Keserves hadával a vízpyhe alant
Ali gyászba-ünnepet ülnek.

„Miért nem jön a Ferdi kis hadnagy már?
Bálból nem vészik kis menyasszonyát?
Ferdi fürtös dalából az aranyhaj pár
Gyöngyözt, mélabút hozni-nyakon."

„Ott szólal az ének, fenn szólal a hant
Szárnyas kopjával a gyászt hozó hajó:
Ott szólal a gyöngypár, keserűben a hang
És pergeti, pergeti, könnyet:"

feje, vízkúrát tart otthon. Mindenki tudja, gyengélkedő ember. S jámboran szembenéz a tanfelügyelővel. Mikulás Dániel dolgavégezetlen, mérgesen, pattogva távozik. A márciusi por elnyeli a robogó kocsit.

Másnap ebéd után a tanár úr ódon angol krónikát forgatott, majd kiballagott a háza körül elterülő csöpp kertbe, ahol Juliska ujjai hegyével simogatta a fakadó rügyeket az eperfán.

Az apa szótlanul nézte a napfényben fürdő lány hosszú, fehér ujjait. Mire gondolt, mire nem, amikor a házba vezető három lépcsőhöz érve, a kollégium vastag tűzfalánál szinte elkiáltotta magát.

– *De egy se bírja mondani, hogy éljen Eduárd!*

Juliska még nem látta így felhevülve az apját.

Egy hét múlva Aranyék a költő tanártársához, Szász Károlyhoz mentek vizitbe, Juliska is velük. A kis Laci és Hajnal Ábel megtalálta a költeményt, melyet előző nap harmadszor tisztázott le gyöngybetűivel Arany János. Senki sem merte faggatni, mit írt. Most itt feküdt a kézirat az asztalon. *A walesi bárdok* – olvasta visszafojtott lélegzettel a két fiú. Hát nem magyar história? Hajnal Ábel járatos szemmel végigfutott az első strófákon:

Edvárd király, angol király
Léptet fakó lován:
Hadd látom, ugymond, mennyit ér
A velszi tartomány.

Van-e ott folyó és földje jó?
Legelőin fű kövér?
Használt-e a megöntözés:
A pártos honfivér?

S a nép, az istenadta nép,
Ha oly boldog-e rajt'
Mint akarom, s mint a barom,
Melyet igába hajt?

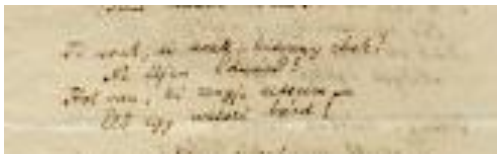

– Írjuk le, Laci, ezt le kell írni, haha, Ferenc József megkapta a kért köszöntőt, jöhet látogatóba Magyarországra. Ezt a verset ismernie kell minden kőrösi kollégistának!

Lángba boruló arccal másolták a lakoma történetét. Hajnal Ábel mindjárt magyarázta, minden strófa után kitört:

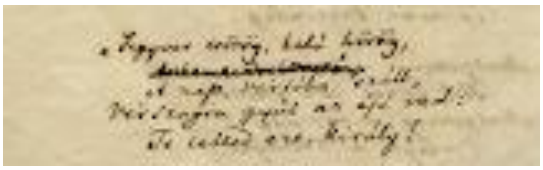
– Walesről írt, hazánkra gondolt, ez félreérthetetlen! S mily nagyszerű és bátor itt minden szó, te Laci, hallgasd csak:

Ti urak, ti urak, hitvány ebek!
Ne éljen Eduárd?
Hol van, ki zengje tetteim –
Elő egy velszi bárd!

– Nos, nos? És most figyelj csak igazán, végigfut az ember hátgerincén minden szó:

Fegyver csörög, haló hörög,
A nap vértóba száll,
Vérszagra gyűl az éji vad:
Te tetted ezt, király!

Levágva népünk ezrei,
Halomba, mint kereszt,
Hogy sírva tallóz, aki él:
Király, te tetted ezt!

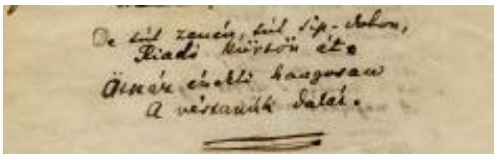
Máglyára! el! igen kemény –
Parancsot Eduárd –
Ha! lágyabb ének kell nekünk:
S belép egy ifjú bárd.

– S az is úgy jár, mint előtte az öreg. Látod, Laci, ez az, amire vártunk, hogy valaki szemébe vágja a Habsburgoknak az igazat!

– Igen, Ábel – suttogja Arany Laci. – *Ötszáz bizony dalolva ment Lángsírba velszi bárd: / De egy se birta mondani, / Hogy éljen Eduárd.* Ezt mormolja mostanában szegény apám, ha azt hiszi, hogy senki sem hallja a szobában.

– Laci, Lacikám, nagy esemény tanúi vagyunk, ez a legnagyobb magyar versek egyike, Petőfi folytatása! Nézd az utolsó strófát:

De túl zenén, túl síp-dobon,
Riadó kürtön át:
Ötszáz énekli hangosan
A vértanúk dalát.

– Tudod mi ez? Az, hogy a magyar nemzet gyilkosának senki sem dalol! – fejezte be Hajnal Ábel, a nagydiák.

Aztán összehajtotta a papírt, magára kapta felöltőjét, s kilépett a lassan szürkülő, száraz, torokfojtogató utcára.

Másnap estefelé a nagykőrösi gimnazisták csöndesen gyülekeztek a kollégium előtt. A délutáni tanítás véget ért, de a diákok nem széledtek szét. Gergely a feleségét is odahívta, nézzék ketten, mi lesz itt. Mikor nagy csapatban együtt voltak, a legjobb énekesek odavonultak Arany tanár úr lakóházához, s elénekelték a *Müller Gyula nagy naptára* kezdetű bohó szöveget, mely a Kossuth-nóta dallamára ment, de az együgyű szók mögött mindenki az eredeti lángoló szavakat érezte. A többi diák az utca túlsó oldalán állt csoportokba verődve. Tüntetni nem volt szabad, ezt tiltotta a kollégium rendje, az ártatlan dalolás azonban nem számított tüntetésnek.

Arany János lánya beinvitálta az éneklő diákokat apjához. Aranyné vörös bort töltött minden előkeríthető pohárba. A lámpa fénye aranyba vonta a piros fiúarcokat. Ünnepies csönd támadt. S ekkor Arany János poharát lassan felemelve, ezt mondta:

– Igyekezzenek, mert emberre van szükség Magyarországon!